

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs udtalelse: Hvilke betingelser er nødvendige for, at energiomstillingen og omstillingen til en lavemissionsøkonomi kan accepteres af samfundet?

(Sonderende udtalelse på anmodning af det franske rådsformandskab)

(2022/C 290/04)

Ordfører: **Arnaud SCHWARTZ**

Medordfører: **Pierre Jean COULON**

Anmodning om udtalelse	Det franske formandskab for Rådet, 20.9.2021
Retsgrundlag	Artikel 304 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde
Kompetence	Sektionen for Transport, Energi, Infrastruktur og Informationsfundet
Vedtaget i sektionen	10.3.2022
Vedtaget på plenarforsamlingen	23.3.2022
Plenarforsamling nr.	568
Resultat af afstemningen (for/imod/hverken for eller imod)	224/6/5

1. Konklusioner og anbefalinger

1.1. For at sikre samfundets accept af energiomstillingen under hensyntagen til erfaringerne fra planlægnings- og gennemførelsesfasen opfordrer EØSU alle berørte aktører til at foretage følgende forbedringer: uafhængige procedurer, lettilgængelig information af høj kvalitet, frivillig og bred deltagelse, klare metoder, ansvarlighed og sikring af inddragelse i beslutningstagningen, gennemsigtighed og opfølgning af planer og projekter »fra vugge til grav« samt en velfungerende og økonomisk overkommelig omstilling (med tilgængelige løsninger, f.eks. tilstrækkeligt mange og velplacerede ladestandere for elektriske køretøjer).

1.2. EØSU opfordrer EU til i meget højere grad at fremme en retfærdighed fordeling og producent-forbrug ved hjælp af økonomiske incitamenter, da disse har størst indflydelse på accepten af energiomstillingen på lokalt plan. De skal understøttes af lettilgængelig information og enkle procedurer. Energiunionens mål om at sætte borgerne i centrum for politikken og sikre, at de nemt kan blive energiproducenter og drage fordel af nye teknologier, skal føres ud i livet langt hurtigere end hidtil. EØSU påpeger endvidere, at det er vigtigt, at fordelene såvel som omkostningerne ved projekter bliver retfærdigt fordelt inden for et fællesskab.

1.3. Udvalget foreslår, at EU identificerer og fjerner hindringerne for en eventuel ringe deltagelse og opbakning i befolkningen. Generelt øger borgernes og de relevante civilsamfundsorganisationers mulighed for at deltage i udviklingen af projekter og træffe beslutninger vedrørende planlægningen heraf samfundets accept. For at øge deltagelsen bør der derfor udarbejdes en handlingsplan, hvor der bl.a. tages fat på tidsmanglen, den manglende undervisning i medborgerskab og de berørte myndigheders manglende ansvarlighed.

1.4. EØSU opfordrer til, at offentligheden — og navnlig arbejdsmarkedets parter og civilsamfundsorganisationerne — i højere grad end det er tilfældet i dag høres, men også inddrages lige fra planlægningsfasen. Udvalget efterlyser en tydelig sammenhæng mellem mål og planlægning på alle forvaltningsniveauer frem til gennemførelsen af omstillingen på lokalt plan. Dette er afgørende, hvis vi skal bevæge os i retning af en større accept i samfundet og nå vores energiomstillingsmål i et tilfredsstillende tempo.

1.5. EØSU understreger, at en større accept hos den del af befolkningen og de aktører, der er involveret i omstillingen, og de tekniske ændringer, den fører med sig, også kræver særlig opmærksomhed og foranstaltninger såsom livslang læring, omskoling og opkvalificering af arbejdsstyrken, bistand til virksomheder og oplysningskampagner rettet mod de forskellige målgrupper, der berøres af omstillingen. Oplysningerne skal fremhæve det centrale budskab om, at energiomstillingen er nødvendig, fordi den er mere retfærdig og renere, både for det enkelte individ og samfundet, og at den på lang sigt er billigere for borgerne.

1.6. EØSU gentager imidlertid, at energiomstillingen vil kræve individuelle og kollektive ændringer fra bl.a. enkeltpersoners, virksomheders og kommuners side. På kort sigt, fordi energipolitikken hidtil ikke har været opmærksom på de negative eksterne virkninger af fossile brændstoffer, og fordi dekarbonisering medfører øgede omkostninger for producenterne og højere priser for forbrugerne. Der er behov for mere åbenhed omkring dette spørgsmål. De nuværende energipriser gør det meget vanskeligt for forbrugerne frivilligt at acceptere højere priser. Det er vigtigt at være opmærksom på dette forhold. Derfor er det også vigtigt at formidle gode resultater med en retfærdig omstilling. I den aktuelle debat hører vi dog alt for ofte om de negative historier. Hvis omstillingen skal accepteres af samfundet og blive vellykket, er det afgørende, at EU's virksomheder forbliver konkurrencedygtige på verdensmarkedet, så det undgås, at der lægges et unødigt pres på økonomien og beskæftigelsen.

1.7. EØSU advarer om, at de gamle skatter på fossile brændstoffer og de nye grønne skatter er afgifter, der påvirker de små husholdningers budgetter proportionelt mere end de velstillede husholdningers budgetter. Miljøskadelige subsidier og skatter skal udfases gradvis, men hurtigt, hvilket politikerne ofte giver løfter om. Indtægterne fra disse nye grønne skatter bør derfor især anvendes til social innovation og til at understøtte sårbare husholdningers energiomstilling og bevare deres købekraft.

1.8. EØSU minder ligeledes om, at omstillingen til et lavemissionssamfund skal sætte begrebet retfærdig omstilling i centrum for enhver overvejelse og handling. En retfærdig omstilling skal handle om mere end et sæt politiske mål, da den danner grundlaget for samfundets accept af energiomstillingen. På europæisk plan bør en retlig ramme for en retfærdig omstilling, der bl.a. omfatter konkrete forslag, der omtales i denne udtalelse, og som kan omsættes til nationale energi- og klimaplaner, supplere Fit for 55-pakken.

1.9. EØSU opfordrer til en revurdering af Fit for 55-pakken for at forbedre kapaciteten til at håndtere udsving i energipriserne og problemer som følge af nødsituationer, herunder krig. Der bør indføres passende bestemmelser til håndtering af sådanne situationer på en måde, der forebygger negative virkninger for slutbrugerne.

2. Baggrund og definitioner

2.1. Menneskeheden må se i øjnene, at jordens ressourcer er ved at slippe op ⁽¹⁾, og at vi står over for biodiversitetens sammenbrud og global opvarmning. Energiomstillingen og omstillingen til en kulstofneutral økonomi udgør en omlægning af vores samfund, som på én og samme tid er konkret (dette omfatter ændrede vaner (individuelle som kollektive) og civilisatorisk. Den skal gøre det muligt for os på en demokratisk og retfærdig måde og med respekt for økosystemerne ⁽²⁾ at reducere vores materielle behov og vores energibehov og samtidig sikre velfærd for alle ⁽³⁾.

2.1.1. En fortsat udnyttelse af fossile brændstoffer som i dag i de kommende årtier er ikke en mulighed af miljømæssige såvel som forsyningsmæssige og sociale årsager. Det betyder, at omstillingen til et kulstofneutralt samfund er bydende nødvendigt.

2.1.2. I forbindelse med grøn vækst ⁽⁴⁾ truer det lave afkast af energiinvesteringer fra alternative energikilder imidlertid vores økonomier med systemisk kollaps for ikke at glemme minedriftens potentielt ødelæggende miljøvirkninger.

2.1.3. For at opnå større sammenhæng og samfundets accept er vi nødt til at:

- mindske efterspørgslen efter råminerale ved at forbedre genanvendelsen heraf
- gennemføre konsekvensanalyser med henblik på en omstilling, der bedre kan undgå, reducere eller kompensere for dem
- have en cirkulær økonomi i sektoren for vedvarende energi
- øge energieffektiviteten og reducere den samlede energif efterspørgsel betydeligt
- revurdere forslagene i »Fit for 55«-pakken for at forbedre kapaciteten til at håndtere udsving i energipriserne og problemer som følge af nødsituationer, herunder krig.

⁽¹⁾ <https://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint/>.

⁽²⁾ <https://doughnuteconomics.org/about-doughnut-economics>.

⁽³⁾ https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2021/07/IPBES_IPCC_WR_12_2020.pdf.

⁽⁴⁾ <https://eeb.org/library/decoupling-debunked/>; <https://www.eea.europa.eu/publications/growth-without-economic-growth>

2.1.4. Med tanke på de begrænsninger, som findes i scenarier for teknologisk risiko, manglende kulstofdræn og manglende energieffektivitet, er det nødvendigt ikke blot at skabe et sikkert spillerum gennem systemisk energirenhed og ændringer af vores livsstil, men også at øge accepten af klimatilpasningsforanstaltningerne.

2.2. Forudsætningerne for at vinde samfundets accept af en sådan omstilling er blevet undersøgt i videnskabelige studier i de seneste år. EØSU tager fat på disse i denne udtalelse, som bl.a. sigter mod at forbedre den anvendte praksis i EU-institutionerne og medlemsstaterne.

2.3. Samfundets accept af et projekt, der er nyttigt for energiomstillingen, er meget kompleks. Den bundet i aspekter vedrørende forståelsen af de foreslåede teknologier, de dermed forbundne risici (sociale, sundhedsmæssige, økonomiske osv.), mulige alternativer, en vurdering af omkostningerne og fordelene ved de foreslåede løsninger og de respektive territoriale forhold. For at opnå samfundets accept er det nødvendigt at drøfte sådanne projekter med befolkningen og samtlige berørte parter og i højere grad se på, hvordan regionerne udvikles, og hvordan man ønsker at leve i disse regioner.

2.4. Ifølge undersøgelserne ⁽⁵⁾ og EØSU er de vigtigste drivkræfter bag samfundets accept:

- tillid til god forvaltningsskik og retfærdige procedurer
- en retfærdig og økonomisk overkommelig omstilling
- spørgsmål vedrørende lokalitet og planlægning
- virkningerne af sociodemografiske faktorer
- den sociotekniske gennemførlighed.

2.5. Vi vil nu undersøge, hvad disse aspekter dækker over, og hvordan vi kan bruge dem til at gennemføre omstillingen til en lavemissionsøkonomi.

3. Betingelser for gennemførelsen

3.1. Tillid til god forvaltningsskik og retfærdige procedurer

3.1.1. Mange undersøgelser har vist, at tillid er afgørende for graden af samfundets accept. Der er en sammenhæng mellem retfærdige procedurer, tillid og graden af accept af omstillingen. En gennemsigtig beslutningstagning og formidling af information forbedrer den gensidige tillid mellem projektudviklere og lokalsamfund.

3.1.2. EØSU gentager derfor, at der bør fokuseres på retsstatsprincippet, f.eks. i forbindelse med anvendelsen af de forskellige EU-fonde. Udvalget mener ligeledes, at Kommissionen hurtigt bør offentliggøre sine forslag på alle officielle EU-sprog i et letlæseligt format for at sikre bred tilgængelighed og deltagelse.

3.1.3. Desuden viser undersøgelser, at borgernes deltagelse bidrager til at løse problemer i lokalsamfundet og øge den gensidige tillid. Informationsformidling er afgørende for at rette op på eventuelle misforståelser omkring omstillingen og de foranstaltninger og redskaber, der skal tages i brug for at føre den ud i livet. Det er f.eks. vigtigt at gennemføre høringer om spørgsmål som lokalitet, omkostninger og mulige negative miljømæssige, økonomiske, sundhedsmæssige og sociale virkninger af energiomstillingsprojekter, men også at drøfte fordelene ved dem. Dette bidrager ligeledes til den brede offentligheds accept af opførelsen af nye anlæg i lokalområdet.

3.1.4. For at vinde samfundets accept finder EØSU det derfor afgørende, at borgerne og de berørte interessenter indgår i en dialog og opbygger gensidig tillid ved hjælp af åben kommunikation og muligheder for at deltage så tidligt som muligt i udviklingen af tiltag og projekter vedrørende energiomstillingen ⁽⁶⁾ på alle relevante forvaltningsniveauer, fra lokalt plan til EU-plan.

3.1.5. Det er vigtigt at opnå lokal opbakning, navnlig fra de civilsamfundsorganisationer, der offentligt taler for en videnskabsbaseret omstilling, for at fremme deltagelse og opbygge tillid ⁽⁷⁾. Dette lokale netværk kan formidle information i det offentlige rum på en mere naturlig måde og modarbejde eventuelle misforståelser, der kan være i omløb.

⁽⁵⁾ Trends in Social Acceptance of Renewable Energy Across Europe — A Literature Review, 8.12.2020.

⁽⁶⁾ France Nature Environnement anbefaler dette i sine »scopes« (méthascopes, éoloscope ...).

⁽⁷⁾ <https://www.fondation-nicolas-hulot.org/sondage-science-et-transition-ecologique-en-qui-les-francais-ont-il-confiance/>.

3.1.6. Deltagelsesdemokrati er i dag et centralt element i den europæiske medborgerskabsmodel. Lissabontraktaten sikrer en balance mellem repræsentativt demokrati og deltagelsesdemokrati. På internationalt plan reguleres adgangen til information og offentlighedens deltagelse i planlægning og udvikling i to af Århuskonventionens tre søjler. Gennemførelsen af disse to søjler skal i lighed med gennemførelsen af søjlen vedrørende klageadgang fortsat forbedres⁽⁸⁾.

3.1.7. Offentlig debat er en form for deltagelse, som man bør tilskynde til. Den skal sikres af et udvalg af specialister i aktivt medborgerskab med udgangspunkt i dokumenterede og uafhængige erfaringer⁽⁹⁾. Den er en vigtig garant for hele debattens troværdighed og inddrager borgerne i udformningen af vigtige tiltag vedrørende det område, hvor de bor. Den giver alle interesserede parter fyldestgørende og gennemsigtige oplysninger om en plan, et program eller et projekt og giver dem mulighed for at give udtryk for deres synspunkter — både som enkeltpersoner og som en organiseret gruppe — om hensigtsmæssigheden af de foreslåede foranstaltninger.

3.1.8. I de seneste år har digitaliseringen af borgernes deltagelse som følge af manglende ansvarliggørelse og dialog med de tredjepartsmellemænd, der står bag den anvendte metode, gradvis undergraved borgernes tillid. Ud over information er en kombination af onlinehøringer og fysiske møder⁽¹⁰⁾ dog nødvendig med henblik på at inddrage offentligheden i alle faser og i fællesskab afgøre, hvilke valg der skal træffes.

3.1.9. For at forbedre dialogen mellem alle berørte aktører bør det være et krav, at de beslutningstagende myndigheder eller de ansvarlige for det repræsentative demokrati, f.eks. når borgerne har været involveret, skriftligt redegør for, hvad de har gjort med de forskellige bidrag, som de har modtaget under debatten, og hvilke forbedringer borgerne vil kunne drage fordel af. En sådan ansvarliggørelse vil gøre det nemmere at forstå bevæggrundene for deres beslutninger og øge tilliden til demokratiet.

3.2. En retfærdig og økonomisk overkommelig omstilling

3.2.1. »Fit for 55«-pakken og målet om kulstofneutralitet i 2050 udgør betydelige udfordringer. Ifølge Kommissionen vil opfyldelsen af vores 2030-mål kræve yderligere 350 mia. EUR i investeringer om året i energiproduktionssystemer alene. Det store spørgsmål for EØSU — og naturligvis også for samfundet som helhed — er, hvem der kommer til at betale for dette, investere heri, drage fordel heraf, og om der er tilstrækkelige midler hertil.

3.2.2. En retfærdig fordeling til fordel for en retfærdig og økonomisk overkommelig omstilling sikrer, at fordelene og ikke blot omkostningerne ved et projekt bliver ligeligt fordelt. Det er en vigtig og afgørende faktor for samfundets accept. Det rent økonomiske incitament uden administrativ og teknisk kompleksitet viser sig faktisk at være den største motivation for at acceptere et projekt i tilknytning til omstillingen. Således vil f.eks. enkeltpersoner, landbrugere, SMV'er, energifællesskaber osv. være klar til at blive en del af det nye system med deres investeringer og tilsagn om at gennemføre den nødvendige omstilling.

3.2.3. Det siger sig selv, at det er en grundlæggende forudsætning for en samfundsmæssigt acceptabel og vellykket omstilling til en lavemissionsøkonomi, at EU's virksomheder forbliver konkurrencedygtige på verdensmarkedet, så det undgås, at der lægges et unødigt pres på økonomien og beskæftigelsen.

3.2.4. Økonomiske incitamenter i en eller anden form (f.eks. lavere energitakster eller indkomstmuligheder, støtte til den lokale økonomi og til efter- og videreuddannelse eller omskoling) er en stærk faktor for accept og opbakning til et projekt i lokalbefolkningen.

3.2.5. Opfattelsen af fordele kan også bidrage til at øge accepten i lokalbefolkningen. F.eks. opfattes skabelsen af lokale arbejdspladser, navnlig i tilfælde af en energiomstilling inden for et bestemt beskæftigelsesområde, som en fordel for samfundet, der vil kunne fremme accepten af et projekt.

3.2.6. Navnlig elektricitet fra vind- og solanlæg er ved at blive eller er allerede blevet den billigste og den meste bæredygtige energikilde flere steder. At få hele lokalbefolkninger til at producere og drage fordel af denne billige elektricitet er en mulighed: ved også at blive producenter ændrer deres rolle sig fra forbrugere til prosumenter. Deres rettigheder skal styrkes og sikres. Denne tilgang bliver så meget desto vigtigere, efterhånden som transport- og varmesektoren i stigende grad bliver elektrificeret.

3.2.7. For klimaet er det teoretisk set ligeegyldigt, hvem der producerer og udnytter et solcelle- eller vindanlæg, men for accepten i lokalsamfundet og den regionale økonomi er dette spørgsmål af central betydning. I praksis skal der derfor gøres en særlig indsats for at muliggøre denne form for deltagelse.

3.2.8. EØSU mener, at antallet af prosumenter og samfundets accept af omstillingen hurtigt vil kunne øges med følgende foranstaltninger:

⁽⁸⁾ EUT C 123 af 9.4.2021, s. 66.

⁽⁹⁾ I lighed med den franske kommission for offentlig debat, Commission nationale du débat public.

⁽¹⁰⁾ Jf. Conseil d'État, Rapport public 2011 »Consulter autrement, participer effectivement« (Anderledes høring, effektiv deltagelse), La Documentation française, 2011.

- a) lokalsamfundets selvforsyning: hvis forbrugerne driver systemer i fællesskab, og den elektricitet, som disse systemer producerer, forbruges lokalt, bør den behandles som elektricitet af individuel oprindelse.
- b) energideling: inden for VE-fællesskaber bør der være en reduceret netafgift for elektricitet, som er møntet på energideling med henblik på at blive brugt af producenterne.
- c) virtuel måling af elforbrug: dette vil give personer, der ikke bor i umiddelbar nærhed af et VE-system, mulighed for at deltage og anvende den producerede elektricitet direkte. Med henblik herpå bør virtuel måling af elforbrug være en ny lovbestemt mulighed, hvor hver kilowatttime elektricitet, der forbruges fra det system, som forbrugeren er involveret i, modregnes af den kilowatttime, som forbrugeren får fra en anden kilde på et andet tidspunkt. Denne form for måling findes f.eks. allerede i Grækenland, Polen og Litauen.

3.2.9. Lokalt »producent-forbrug« er også interessant takket være intelligente målere, der behandler markedsprissignalerne og giver mulighed for et netvenligt forbrug og fleksibilitet, der således kan belønnes. Denne kombination kan bidrage til at reducere belastningen på netværket og dermed reducere behovet for netværksudvidelse.

3.2.10. Spørgsmål om stigende energiomkostninger og medlemsstaternes evne til at afbøde dem skal stå i centrum for fremtidige politiske foranstaltninger. EØSU støtter ikke blot nødforanstaltninger, der har til formål at undgå drastiske sociale konsekvenser, men er ligeledes stor fortalere for markedsevalueringer, der undersøger aktørernes adfærd på energimarkedet. Udvalget minder i den forbindelse om EU's fælles værdier, når det gælder tjenesteydelser af almen økonomisk interesse som omhandlet i artikel 14 i traktaten om Den Europæiske Unions funktionsmåde (TEUF), jf. protokol nr. 26 om tjenesteydelser af almen interesse, der er knyttet som bilag til TEUF. Det kunne gøre markedet mere effektivt og afhjælpe markedssvigt. Der er behov for en mere effektiv markedskontrol fra myndighedernes side.

3.2.11. EØSU opfordrer til en revurdering af »Fit for 55«-pakken for at forbedre kapaciteten til at håndtere udsving i energipriserne og problemer som følge af nødsituationer, herunder krig, på en måde, der forebygger negative virkninger for slutbrugere, f.eks. ved at der indføres passende mekanismer til forebyggelse af urimeligt høje pris, herunder en midlertidig ikkeanvendelse af emissionshandelsordningen.

3.2.12. Samtidig vil det være nødvendigt at sikre social retfærdighed og mindske europæernes voksende energifattigdom⁽¹¹⁾. Ifølge Kommissionen indebærer bekæmpelsen af klimaforandringerne konkrete risici for at forværre ulighederne. Det er nødvendigt at sætte ind over for disse med specifikke offentlige tiltag. Målet er navnlig at styrke uddannelse og omskoling og at holde visse prisstigninger for de husholdninger, der er ramt af »energifattigdom«, under kontrol⁽¹²⁾. En energiomstilling, der skaber arbejdspladser og bevarer købekraften for lavindkomsthusholdningerne⁽¹³⁾, er mere socialt acceptabel.

3.2.13. For at lette accepten af omstillingen blev der desuden overvejet forskellige scenarier, der giver flere midler til lavindkomsthusholdninger, f.eks. Locomotion-konsortiets simulering. EØSU gentager imidlertid, at EU's sociale klimafond og fond for retfærdig omstilling⁽¹⁴⁾ bør udvides og gøres mere tilgængelige for at sikre, at ingen lades i stikken, ved at indarbejde alle aspekter af udstødelse og marginalisering.

3.2.14. For at hjælpe især de dårligst stillede med at føre energiomstillingen ud i livet vil det også være nyttigt at udvikle og forbedre omfordelingspolitikker og til dette formål iværksætte eksperimenterende innovative foranstaltninger⁽¹⁵⁾ såsom en universel basisindkomst, skattefradrag, kortere arbejdsuger, jobdeling, jobgarantiordninger og en højere grad af arbejdstagerdeltagelse i virksomhedsledelsen.

3.2.15. Disse foranstaltninger og andre tidligere nævnte foranstaltninger forventes at kunne øge accepten af omstillingen. De vil kunne drage fordel af en umiddelbar omdirigering af de subsidier, midler og skattefordele, der stadig tildeles fossile brændstoffer. Det er vigtigt at skabe finansieringskilder for bæredygtige investeringer.

⁽¹¹⁾ Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs informationsrapport: Evaluering af den europæiske energiunion — Den sociale og samfundsmæssige dimension af energiomstillingen.

⁽¹²⁾ Denne usikre situation fører bl.a. til tyveri (i form af kabelføring på net, der tilhører andre) på grund af fattigdom eller civil ulydighed mod den måde, som elektricitet markedsføres på.

⁽¹³⁾ EUT C 152 af 6.4.2022, s. 158.

⁽¹⁴⁾ EUT C 311 af 18.9.2020, s. 55.

⁽¹⁵⁾ <https://eeb.org/library/escaping-the-growth-and-jobs-treadmill/>

3.2.16. Navnlig bør man allerede nu meget hurtigt gå i gang med at planlægge fjernelsen af miljøskadelig finansiering som lovet i mange år og udvikle grønne afgifter i tråd med en særlig skattemæssig tilgang⁽¹⁶⁾, hvor finansieringskilder øremærkes til omstillingen. Dette vil hjælpe alle med at forstå og acceptere offentlige tiltag på dette område.

3.2.17. I realiteten kræver samfundets accept af grøn beskatning en kompensation, der tager hensyn til husstandenes indkomster og energifattigdom (manglende offentlig transport, dårlig isolering af boliger samt ineffektive opvarmningssystemer og køretøjer) for at give dem mulighed for⁽¹⁷⁾ at opnå langsigtede besparelser gennem mindre energiintensivt udstyr.

3.2.18. Tilsvarende bør man gøre forsøg på at indføre et CO₂-kort⁽¹⁸⁾, som går ud på at tildele individuelle ikkeoverdragelige emissionskvoter, for at fastslå, om dets pædagogiske potentiale i praksis fører til færre drivhusgasemissioner og en øget energiomstilling, men også om det er muligt at styrke accepten af sidstnævnte ved hjælp af dette lighedsfremmende redskab.

3.2.19. Hvorvidt de offentlige aktører foregår som et godt eksempel (ud over deres praksis og foranstaltninger til fremme af energirenhed og anvendelse af vedvarende energi, deltagelsesdemokrati og social dialog samt til finansiering af borgerfaciliteter og livslang læring om omstilling) vil afhænge af deres evne til at sætte spørgsmålet om finansiering på dagsordenen og gøre denne finansiering bæredygtig, f.eks. gennem et flerårigt program for finansiering af energirenovering, der indeholder en pligt til at opnå resultater.

3.2.20. Nye subsidier og skatteforanstaltninger skal på passende vis suppleres med universelt bindende standarder, for ligesom de tiltag, der skal gennemføres for at kunne skabe de vekselvirkninger, som fremmer omstillingen, er det også disse standarder, der skal gøre det muligt for os at skabe en verden, som vi både kan og ønsker at leve i.

3.3. Lokaltet og planlægning

3.3.1. Mange af problemerne med at lokalisere projekter, som er nyttige for energiomstillingen, skyldes deres særlige fysiske karakteristika. Der skal gøres mere for at løse denne type problemer, navnlig ved at udbrede viden for at imødegå misinformation og ved at anvende bedste praksis for at løse disse problemer.

3.3.2. Det handler frem for alt om at bevidstgøre om fortidens kulturarv og byplanlægning (indgange til byer, der skæmmes af handels- og industriområder, parkeringspladser bygget på frugtbar landbrugsjord, parcelhusområder og forstæder, der fører til afhængighed af biler osv.). I dag opvejer fordelene ved energiomstillingen ulemperne for »landskabet«. For at sikre en bæredygtig energiomstilling, skal vi så vidt muligt undgå, eller i hvert fald mindske og kompensere for de negative virkninger, der er forbundet med dens behov for landarealer.

3.3.3. Dette kan opnås ved at placere infrastrukturen på steder, hvor den ikke konkurrerer med landbruget eller respekten for naturen og kulturarven. En løsning kunne være at integrere anlæg i eksisterende by- og industriområder eller at placere dem i yderområder med ringe produktions- og naturværdi.

3.3.4. Hvis det ikke kan undgås at placere anlæg på produktiv jord, bør de så vidt muligt integreres i landbrugssystemet, så de ikke giver anledning til rydning af landbrugsarealer og/eller nettoarealinddragelse.

3.3.5. For at give offentligheden korrekt information og vinde dens tillid bør der desuden konsekvent gennemføres grundige miljøkonsekvensanalyser for anlæg og for alle nationale og europæiske energirelaterede mål og planer.

3.3.6. Efterfølgende evalueringer er også afgørende for at bevare en samfundsdynamik med løbende forbedringer. Desuden bør der bygges broer for dialog mellem alle forvaltningsniveauer og udvikles gode værktøjer til opfølgning på og gennemførelse af foranstaltninger for så vidt muligt at undgå arealinddragelse og »udflytning af miljømæssige problemer« som anbefalet af navnlig miljøagenturet⁽¹⁹⁾.

3.3.7. I den efterfølgende evaluering af foranstaltninger og projekter i forbindelse med energiomstillingen er opgørelsen af lokale økonomiske fordele et element, der forventes at skabe accept i samfundet.

⁽¹⁶⁾ EUT C 62 af 15.2.2019, s. 8.

⁽¹⁷⁾ Eurofound, 2015, Access to social benefits: reducing non-take-up, Den Europæiske Unions Publikationskontor, Luxembourg. Det Europæiske Miljøagenturs politikdokument »Exploring the social challenges of low-carbon energy policies in Europe«, ef22004en.pdf

⁽¹⁸⁾ <https://www.socialter.fr/article/carte-carbone-plutot-qu-une-taxe-un-quota-pour-chaque-citoyen-1>.

⁽¹⁹⁾ <https://www.eea.europa.eu/themes/energy/renewable-energy/eu-renewable-electricity-has-reduced>

3.3.8. En alternativ løsning på problemet med at finde lokaliteter for energiproduktionen i Europa kunne være at importere grøn elektricitet, der produceres i nabolande i flydende form med brint som energibærer. For så vidt angår samfundets accept, skal dette forstås som en fælles udvikling i disse regioner ⁽²⁰⁾.

3.4. Sociodemografiske faktorer

3.4.1. Ud over disse årsager har demografi generelt også en betydning for offentlighedens opfattelse. Indledende demografiske undersøgelser vil bidrage til en bedre fastlæggelse af en strategi for, hvordan man vinder accept af et projekt takket være kendskab til størrelsen og sammensætningen af den målgruppe, der med størst sandsynlighed vil være imod. Sådanne undersøgelser bør være tilgængelige for alle berørte parter.

3.4.2. Større accept er forbundet med højere uddannelse og yngre aldersgrupper. Det er derfor vigtigt at udvikle livslang læring (herunder i virksomheder og erhvervsuddannelsescentre), når det gælder energirenhed, borgerdeltagelse og investering i kollektive tiltag i forbindelse med omstillingen.

3.4.3. EØSU foreslår, at oplysningskampagnerne vedrørende omstillingen skal inspireres af BIMBY-bevægelsen (*Build In My Backyard*), der er en reaktion på den nuværende NIMBY-bevægelse (*Not In My Backyard*), ved at fremhæve eksempler på, hvordan man kan lade sig inspirere af andres eksempler på god praksis, og på fordelene heraf for befolkningen, og ved at komme med en række positive historier gennem vidnesbyrd og eksempler på konkrete succeshistorier fra forskellige regioner og lande, som man kan identificere sig med.

3.4.4. Alt dette kan skabe accept og give lyst til at udvikle sig i fællesskab hen imod denne nye livsstil, som er en forudsætning for at kunne erstatte fossile brændstoffer. Der bør afsættes ressourcer til oplysningsaktiviteter, som med fordel kan fremmes af forskellige aktører.

3.4.5. Der er delte meninger om specifikke sociodemografiske faktorerers direkte virkninger, da disse varierer fra land til land og afhængigt af den politiske kontekst. De har dog en klar indvirkning på den lokale accept af omstillingsplaner og -projekter. EØSU mener derfor, at der er behov for at støtte grund- og videreuddannelses tiltag i forbindelse med energiomstillingen i samarbejde med arbejdsmarkedets parter og civilsamfundsorganisationer.

3.4.6. Når man taler om samfundets accept, væltes ansvaret for, om de pågældende teknologier anvendes eller ej, nogle gang over på målgrupperne. Det er det samme som at sige, at det kun er den sociale dimension, der har betydning for realiseringen af teknologiernes potentiale. Modstanden mod at erhverve eller anvende nye værktøjer kan imidlertid være mere kompleks ⁽²¹⁾.

3.5. Socioteknisk gennemførlighed ⁽²²⁾

3.5.1. Nogle af hindringerne for indførelsen af visse former for udstyr er også af teknisk karakter. De skal især ses i lyset af problemerne med at fremme energibesparelser i et samfund, der paradoksalt nok opfordrer til at forbruge mere og mere, hvilket harmonerer meget dårligt med budskaberne om at spare energi.

3.5.2. Samfundets accept henviser til en kompleks situation med accepteret sameksistens mellem teknologi og brugere. Men accept er ikke ensbetydende med, at man tager teknologien til sig (se f.eks. tilfældet med intelligente målere, som accepteres i teorien, men som ingen vil have installeret). Hvis en teknologi skal vinde indpas, er den nødt til først at blive standardiseret. Man taler ikke længere om den, for den har bevist sit værd, og den kan findes blandt andre teknologiske alternativer, men man tager den alligevel ikke til sig. At acceptere den forudsætter, at man tager den til sig, dvs. at den bliver en del af ens hverdag, og at man betragter den som nødvendig og uundværlig.

3.5.3. Hindringerne for accepten af omstillingsteknologierne bunder også i, at de oftest er udformet i en forventning om, at brugerne er i stand til at anvende dem til de formål, som de er tiltænkt.

3.5.4. Brugere forventes at tilslutte sig de energiprojekter, der gennemføres ved hjælp af disse teknologier, før de kan bruge dem fuldt ud. Mange undersøgelser viser imidlertid, at selv de tekniske ting, vi omgiver os med i hverdagen, i vid udstrækning er underudnyttede på grund af manglende kendskab til, hvad de kan, og hvordan man anvender dem.

⁽²⁰⁾ EUT C 123 af 9.4.2021, s. 30.

⁽²¹⁾ For eksempel indebærer erhvervelsen af en elbil, at man går fra håndbetjent gearvalg til automatisk gear, der kan være svingende.

⁽²²⁾ <https://www.larevuedelenergie.com/les-energies-renouvelables-en-transition-de-leur-acceptabilite-sociale-a-leur-faisabilite-sociotechnique/>

3.5.5. Socioteknisk gennemførlighed kan ses som en proces med social inklusion og formidling inden for en tidsramme, der omfatter en række faser. Den første fase er afgørende, da det er dér, at forskning, udvikling og kontroverser ⁽²³⁾ tager form. I denne fase kan man foregribe de forandringer, der sker som følge af indførelsen af ny teknologi. I den anden fase indsamles de første erfaringer. Det er her, at rationalet bag projektdesignet sammenlignes med den tilsigtede anvendelse og teknologiens evne til at blive integreret i samfundet. Den sidste fase handler om standardisering på lang sigt. Det er her, at det bliver klart, om et projekt bliver afvist eller accepteret, om borgerne tager det til sig, og hvordan det skal indføres i samfundet.

3.5.6. Det er her, man finder lokal mobilisering: regioner går sammen om at investere eller ikke at investere i disse teknologier på en række områder. Den sociale inklusion svarer således til de makrosociale forandringer, som deres indførelse medfører.

3.5.7. Anvendelsen af teknologi kan ændre synet på verden, relationer og sociale forestillinger grundlæggende. Dette er kun muligt, hvis teknologien ikke påtvinges pr. automatik, men giver plads til justeringer og tilpasninger. I den forbindelse kan teknologisk neutralitet, der bygger på videnskabelige undersøgelser, fair konkurrence og muligheden for at afprøve og drøfte forskellige teknologiers anvendelighed ifølge EØSU bidrage til at forbedre samfundets accept.

3.5.8. Således flytter debatten om energiomstillingen sig, når den analyseres i detaljer, fra en teknologicentreret tilgang til en mere samfundscentreret tilgang. Dette forudsætter, at man nuancerer begrebet »samfundets accept«, når det har en tendens til at placere ansvaret for vores energiintensive livsstil udelukkende på forbrugerne, og at man i stedet ser det i en bredere sammenhæng, hvor den sociotekniske gennemførlighed kan sætte spørgsmålstegn ved meningen med visse teknologier og politiske valg på energiområdet.

Bruxelles, den 23. marts 2022.

Christa SCHWENG
Formand
for Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

⁽²³⁾ (Se f.eks. på smartphones — der ikke har noget med energiomstillingen at gøre — som er blevet accepteret bredt, og som befolkningen har taget til sig).